

بررسی وضعیت تشیع و تصوف در دوره ایلخانان

تألیف: سمیرا بهزادی

www.ketab.ir

سرشناسه:	بهزادی، سمیرا
عنوان و نام پدید آور:	بررسی وضعیت تشیع و تصوف در دوره ایلخانیان / تالیف سمیرا بهزادی
مشخصات نشر:	تهران: لیان، ۱۳۹۳
مشخصات ظاهری:	۲۱۲ ص.
شابک	978-964-8608-46-5
وضعیت فهرست نویسی	فپا
موضوع	شیعه - ایران - تاریخ - قرن ۷-۸ ق.
ردیه بنده کنگره	۱۳۹۳ ۴ب ۹پ ۲۳۹ BP
رده جلدی دیویی	۲۹۷/۵۳۰۹۵۵
شماره کتابشناسی ملی	۳۶۵۷۱۵۰

بررسی وضعیت تشیع و تصوف در دوره ایلخانیان

سمیرا بهزادی

شمارگان: ۳۰۰ نسخه

نوبت چاپ: اول

تاریخ انتشار: ۱۳۹۳

چاپ و صحافی: گوتنبرگ

انتشارات لیان

تهران: سعادت آباد، بلوار دریا، خیابان صراف‌های جنوبی، بین خیابان ۲۳ و ۲۵، بن بست سعادت شرقی، پلاک ۴، واحد ۱

تلفن: ۸۸۶۸۵۷۷۴ / همراه: ۰۹۱۲۲۱۱۶۸۳۳

ISBN-978-964-8608-46-5

شابک ۹۷۸-۹۶۴-۸۶۰۸-۴۶-۵

بها: ۱۵۰۰۰ تومان

فهرست

عنوان	صفحه
مقدمه	۲۵
بررسی موقعیت مذهب شیعه در دوره ایلخانان و نقش علمای تشیع در تحولات سیاسی ایران	۲۸
معنی لغوی شیعه	۲۸
وضعیت سیاسی، اجتماعی ایران در آستانه هجوم مغولان	۲۹
اسماعیلیان نزاری در ایران	۲۹
خوارزمشاهیان و اوضاع آنها هنگام حمله مغول	۳۲
خلافت و خوارزمشاهیان	۳۴
عباسیان	۳۵
اوضاع سیاسی، اجتماعی و فرهنگی ایران در دوران ایلخانان (از هلاکو تا ابوسعید)	۳۹
سلطنت هلاکو خان و قلع و قمع ملاحده (۶۵۴ هـ.ق)	۳۹
سلطنت هلاکو خان و تصرف بغداد (۶۵۶ هـ.ق)	۴۰
جانشینان هلاکو خان	۴۰

۴۰	آباقاخان (۶۸۰-۶۶۳ ه.ق)
۴۲	احمد تگودار (۶۸۳-۶۸۰ ه.ق)
۴۳	ارغون (۶۸۳-۶۹۰ ه.ق)
۴۶	گیخاتو (۶۹۴-۶۹۰ ه.ق)
۴۸	غازانخان (۷۰۳-۶۹۴ ه.ق)
۴۹	اصلاحات غازانخان
۵۰	غازانخان و رشد تشیع
۵۲	مرگ غازانخان
۵۳	شنب غازان یا شام غازان
۵۴	محمد اولجایتو (۷۱۶-۷۰۳ ه.ق)
۵۶	گنبد سلطانیه
۵۸	مسجد علیشاه
۵۸	ابوسعید (۷۳۶-۷۱۶ ه.ق)
۶۰	مرگ ابوسعید
۶۱	تشیع از قرن پنجم تا هفتم هجری
۶۳	انشعابات شیعه و علل گرایش ایرانیان به تشیع
۶۵	خوارزمشاهیان و تشیع
۶۵	رابطه مغولان با اسلام

- ۶۷ چگونگی نفوذ اسلام و تشیع به دربار ایلخانان
- ۶۷ مذهب و دین در دوره ایلخانان
- ۶۷ دلایل روی آوردن برخی از ایلخانان مغول به اسلام
- ۶۸ ۱- عوامل سیاسی
- ۶۹ ۲- عقیدتی
- ۷۰ ۳- وجود شخصیت‌های با نفوذ مسلمان و ایرانی در دربار ایلخانان
- ۷۲ ۴- نقش وزراء و امرای مسلمان در اسلام آوردن ایلخانان
- ۷۵ آثار حکومت ایلخانان از لحاظ دین اسلام
- ۷۷ موقعیت شیعیان بعد از حمله مغول
- ۷۹ آرمانهای تشیع در ایران هنگام حمله مغول
- ۸۱ اسلام آوردن ایلخانان چه تأثیری بر روند تشیع در ایران گذاشت؟
- ۸۳ چگونگی گرایش غازان‌خان و اولجایتو به شیعه و اعمال آنها در ترویج تشیع
- ۸۳ ذکر احوال غازان‌خان
- ۸۴ چگونگی قدرت‌گیری غازان‌خان
- ۸۵ تأثیر اندیشه‌های بودایی بر غازان
- ۸۵ توجه غازان به دین اسلام
- ۸۶ ابطال دین بت‌پرستی و تخریب معابد توسط غازان‌خان

۸۷	توجه غازان خان به سادات
۸۷	ولادت اولجایتو
۸۸	به تخت نشستن اولجایتو
۸۹	اسلام آوردن اولجایتو
۹۲	تشیع اولجایتو
۹۵	چگونگی رواج تشیع در زمان ایلخانان به دست خواجه نصیرالدین توسی
۹۵	زندگینامه خواجه نصیرالدین توسی
۹۶	علت مهاجرت خواجه نصیر به قلاع اسماعیلیه
۹۸	اقدامات خواجه نصیرالدین برای حفظ اسلام در زمان هلاکو
۹۹	مذهب خواجه نصیرالدین توسی
۱۰۰	تأثیر مشاورت و نفوذ خواجه نصیرالدین بر تقویت تشیع
۱۰۳	سجایای اخلاقی خواجه نصیرالدین توسی
۱۰۴	خواجه نصیرالدین توسی بنیانگذار رصدخانه مراغه
۱۰۵	شاگردان خواجه نصیرالدین توسی که در تقویت تشیع مؤثر بودند
۱۰۵	۱ - علامه حلی
۱۰۶	۲ - قطب الدین شیرازی
۱۰۶	۳ - ابن میثم بحرانی
۱۰۷	۴ - عمیدالدین منجم بغدادی

- ۵ - ابن الفوطی ۱۰۷
- ۶ - سید رکن الدین استرآبادی ۱۰۸
- دیگر شاگردان خواجه ۱۰۹
- تالیفات و آثار خواجه نصیرالدین ۱۰۹
- علمای شیعه و چگونگی نفوذ و ترویج تشیع در دوره ایلخانان ۱۱۳
- مقدمه ۱۱۳
- خواجه نصیرالدین قوسی ۱۱۴
- علامه حلّی ۱۱۶
- فخرالمحققین ۱۱۹
- ابن العلقمی ۱۲۰
- میثم بحرانی ۱۲۱
- رضی الدین ابوالقاسم طاووس ۱۲۲
- سید جمال الدین احمد بن طاووس ۱۲۳
- سید تاج الدین آوجی (آوی) ۱۲۳
- شیخ نجیب الدین ۱۲۴
- سدیدالدین حلّی ۱۲۵
- رضی الدین محمد بن حسن استرآبادی ۱۲۵
- عزالدین ابوالفضل محمد ۱۲۵

- ۱۲۵ عماد الدین طبری
- ۱۲۶ مولانا حسن کاشی
- ۱۲۶ محمد بن مکی جزینی عاملی
- ۱۲۶ سید علی همدانی
- ۱۲۶ ابو محمد رضا بن فخرالدین حسینی افسطی آبی
- ۱۲۸ علل و عوامل گسترش تصوف و خانقاه‌ها در دوره ایلخانان
- ۱۲۸ معنی لغوی تصوف
- ۱۲۸ شیخ
- ۱۳۰ کرامات مشایخ
- ۱۳۱ پیشینه عرفان و تصوف در ایران
- ۱۳۳ اوضاع اجتماعی صوفیان هنگام هجوم مغولان
- ۱۳۳ مقدمه
- ۱۳۶ ویژگیهای تصوف در دوره ایلخانان
- ۱۳۶ تصوف در دوره ایلخانان
- ۱۳۷ تصوف منفی در دوره ایلخانان
- ۱۳۸ تصوف مثبت در دوره ایلخانان
- ۱۴۰ نزدیکی تصوف به تشیع

۱۴۱	فرقه‌گرایی در تصوف
۱۴۲	گسترش تصوف در بین زنان
۱۴۳	رابطه صوفیان با علما، رجال و مردم
۱۴۳	رابطه صوفیان با علمای دین
۱۴۷	رابطه صوفیان با رجال سیاسی
۱۴۹	رابطه صوفیان با مردم عادی
۱۵۱	خانقاه‌ها در دوره ایلخانان
۱۵۱	معنی لغوی خانقاه
۱۵۲	تاریخچه پیدایش خانقاه
۱۵۴	نخستین خانقاه
۱۵۵	مشخصات ظاهری بنای خانقاه
۱۵۶	معماری خانقاه‌ها
۱۵۷	برافتادن خلافت عباسی
۱۵۹	تساهل و تسامح مذهبی ایلخانان
۱۶۱	حمایت ایلخانان
۱۶۴	حمایت وزرای ایلخانان از خانقاهیان
۱۶۵	تعلیمات خانقاه در قرن هفتم

۱۶۶	فعالیت خانقاه‌ها
۱۶۶	وعظ
۱۶۶	تدریس علوم اسلامی
۱۶۷	آموزش کتابهای عرفانی
۱۶۷	تألیف و تکثیر کتاب
۱۶۸	تعلیم و تقصیر قرآن
۱۶۸	سماع
۱۶۸	سرودن شعر
۱۶۹	اسکان درویشان و مسافران
۱۶۹	مهمانسرا
۱۷۰	مشکل گشایی
۱۷۱	تشکیلات یک خانقاه
۱۷۲	پراکندگی خانقاه و مراکز تصوف
۱۷۶	خانقاه، پناهگاه ستمدیدگان
۱۷۷	مراکز علم و ادب در دوره ایلخانان
۱۷۷	در خانقاه سه گروه وجود داشت:
۱۸۰	خانقاه‌های فعال در ایران

۱۸۰	خانقاه‌های منطقه خراسان
۱۸۰	خانقاه‌های منطقه فارس
۱۸۱	خانقاه‌های منطقه یزد
۱۸۱	خانقاه‌های منطقه کرمان
۱۸۱	خانقاه‌های منطقه آذربایجان
۱۸۲	خانقاه‌های شهر همدان
۱۸۳	خانقاه‌های شهر زنجان
۱۸۳	خانقاه‌های شهر سمنان
۱۸۴	کانونهای خانقاهی در شهرها و مناطق دیگر ایران
۱۸۵	پیوستها
۲۰۳-۲۱۱	منابع و مآخذ

از کسی می‌گویم و می‌نویسم که «همه قبیله او عالمان دین» و اهل و خادم فرهنگ و شعر و ادب بوده‌اند و هستند. سمیرا بهزادی را می‌گویم، او در شیراز زاده شد ولی پدر و مادر و نیاکان و بستگانش همه از خورموج مرکز دشتی در استان بوشهر بوده‌اند و هستند. پدرش سید جمال‌الدین از دبیران ریاضی و علوم این شهرستان و مادرش از آموزگاران این شهرستان بوده‌اند. مادرش از سادات و خانواده حامدی و بهزادی‌ها (میرزا محمود، عبدالرسول حامدی...، سید علی‌اکبر بهزادی...) است، پدر نیز از (خاندان بهزادی و شهریارهای و آخرین فرزند آقا سید مصطفی بهزادی از علمای ادهای به نام خطه جنوب که مؤسس سومین نظام آموزشی در سطح استان بوشهر «دبستان مصطفوی» در سال ۱۲۹۸ ه.ش در خورموج) است.

سمیرا در یک خانواده هشت نفری در خورموج رشد کرد، در دوره راهنمایی از درس تاریخ به شدت متنفر بوده، ولی از دبیرستان بواسطه تدریس دبیر تاریخ و قتش به این رشته دل بسته می‌شود. به گفته خودش با این حال فراموش نکرده بودم که از چه خانواده‌ای هستم و چه وظیفه خطیری در جامعه بر دوش می‌کشم و به سهم و اندازه خود احساس مسئولیت می‌کنم و از یاد نبرده که پدر و مادر فرهنگی‌اش از او چه می‌خواسته‌اند.

در سال اول دبیرستان برای نخستین بار با مقوله پژوهش آشنا می‌شود. این جرقه تا حدی باعث تغییر مسیر زندگی‌اش می‌شود به ویژه که در این راستا دبیرانی هستند که در او ایجاد انگیزه می‌کنند.

در سال ۱۳۷۶ وارد دانشگاه آزاد بوشهر می‌شود، بر خلاف میل، رشته مشاوره و روانشناسی می‌خواند. در سال ۱۳۷۷ برای نخستین بار مقاله‌ای به نام «یادها و نامها» در هفته نامه نسیم جنوب «بوشهر» به چاپ می‌رساند. در سال ۱۳۸۰ پس از اتمام تحصیلاتش خانواده‌اش به تهران

مهاجرت می‌کنند. ذهن کنجکاوش همیشه درگیر مطالبی چون تاریخ تمدن و ملل گوناگون جهان، ادیان و فرق مختلف و... بوده است. تهران بستری مناسب است برای او تا برود به دنبال سوالاتش و از همان ابتدا مطالعه‌اش در زمینه‌های مختلف تاریخ را آغاز می‌کند.

او در سال ۱۳۹۱ توانست با نمره عالی از پایان نامه کارشناسی ارشد خود با موضوع تشیع و علمای شیعه در دوره ایلخانان دفاع کند.

(تاریخ تشیع و تصوف در دوره ایلخانان مغول) از موضوعات مورد علاقه‌اش بوده که توانست بعد از ۳ سال پژوهش مستمر به تألیفش درآورد. قبل از آن مقالات مختلفی در حوزه تاریخ بوشهر، ایلخانان، تاریخ معماری در روزنامه‌ها و مجلات به چاپ رسانده است، «از جمله تاریخ لوطی‌گری و عیاری در دوره ایلخانان، تاریخ ریشهر، سیراف، خلیج فارس، افسونگری در معماری بوشهر و...» این‌گونه مطالب.

وی در این کتاب به بررسی موقعیت مذهب تشیع در دوره ایلخانان، نقش علمای شیعه در تحولات سیاسی آن روز ایران، وضعیت سیاسی و اجتماعی ایران در آستانه هجوم مغول و و چگونگی انگیزه و گرایش بعضی از خانان مغول به اسلام و تشیع و تصوف و علل تساهل و تسامح مذهبی ایلخانان پرداخته است.

به راستی، آنان که پیشتر با مذهب بودایی و شمنی وارد ایران شدند، چگونه است که از دین آباء و اجدادی خود روی گردان شده و دین اسلام را می‌پذیرند؟ آیا تحت تأثیر آموزش و نفوذ معنوی دانشمندان و شخصیت‌هایی نظیر خواجه نصیرالدین توسی و شاگردان او اسلام و تشیع را می‌پذیرند؟ یا مصلحت و دوراندیشی خود را در آن می‌دیدند که برای جلب نظر مردم پیشرفت امور خود و برتری بر دشمنان و بیشتر سنی مذهبان می‌خواستند رضایت خاطر مردم ایران را به ظاهر به دست آورند؟ آیا نداشتن تعصب مذهبی در بودائیسیم و یا بی‌ثباتی در

باورهایشان سبب می‌شد که به سادگی و راحتی دین کشور مغلوب را بپذیرند و بعضی از آنان تساهل و تسامح را از خود نشان داده و پای مناظره باورمندان و دگراندیشان افکار مختلف می‌نشینند تا از امتیازات گوناگون بهره‌مند گردند و خویش را همراه و هم عقیده مردم ایران نشان دهند و به عبارت دیگر به لطایف الحیل بر گرده مردم مدار شدند.

در این کتاب خواننده با همه این نظریه‌ها و پرسش‌ها و بسیاری از روایدهای تاریخی، سیاسی، اجتماعی و فرهنگی ایران و کشورهای پیرامون آن بویژه عراق عرب عصر عباسیان آشنا می‌شود.

مؤلف پس از چند سال پژوهش و مطالعه کتب مرتبط و غیر مرتبط و استفاده ۱۱۷ مأخذ و منبع مستقیم توانسته است اثری خواندنی و درخور تقدیر از خود بجا بگذارد، که من خود بهره‌ای شایسته از آن گرفتم.

عبدالمجید زنگویی

تهران ۹۳